

Jorge Pueyo: «S'ha fet un pas més perquè el món de l'aragonès isca de l'endogàmia»

Autor: Mnauel Lillo

Data de publicació: 26-03-2021

Jorge Pueyo Sanz (Fonz, Baixa Ribagorza, 1995) s'ha fet famós amb l'emissió de dos noticiaris setmanals en llengua aragonesa per Internet. Pueyo, que treballa a Saragossa exercint l'advocacia –es dedica al dret civil i mercantil bancari–, ha multiplicat en pocs dies els seus seguidors en Twitter i Instagram i ha posat de manifest la seua capacitat divulgadora. En l'entrevista ens respon en aragonès, una llengua desconeguda que els catalanoparlants entendrien perfectament, tal com ell entén sense problemes el català. Entrevista de Manuel Lillo a El Temps el 3 de març d'enguany.

-Qui és Jorge Pueyo? Com es presentaria?

-Soc un xic de Fonz que tota la vida s'ha interessat per la llengua aragonesa perquè tota la vida l'hem parlat a casa. Tinc inquietud perquè la gent assumeisca una agenda aragonesa social, política i cultural. I amb aquest objectiu, m'ha tocat divulgar l'aragonès.

-Hi ha molta gent que, segur, com vostè mateix, ha parlat l'aragonès a casa però no ha desenvolupat aquesta inquietud. Per què vostè sí?

-Als qui parlem l'aragonès tota la vida ens han tractat com a pagesots. En concret, a un amic li deien a l'escola que necessitava un logopeda perquè en comptes de "bostezar" deia "badallar". Llavors es va muntar un bon embolic a Fonz, que és un dels llocs on millor es parla l'aragonès. D'altra banda, a l'institut de Montsó, una professora d'anglès em va dir clarament que parlar aragonès era de pagesots. Les agressions a la llengua encara existeixen. Per sort, ara una mica menys. Però la llengua cal socialitzar-la. Cal fer-la servir. Si tu no ho fas, no ho fa ningú.

-Per què pensa que a l'Aragó hi ha certa adversitat contra la llengua pròpia?

-Ve de lluny. D'abans del franquisme fins i tot. Abans de la dictadura hi va haver intents per recuperar la llengua. Per exemple per part del grausino Joaquín Costa (1846-1911), conjuntament amb Jean-Joseph Saroïhandy (1867-1932)

---

des d'un punt de vista més intel·lectual. Llavors l'aragonès es xarrava moltíssim més que ara. Però políticament sempre hi ha hagut dificultats. A la gent com jo ens té igual, parlem la llengua perquè és nostra. No tenim ànsies nacionalistes. Si algú les té, que les tinga. De fet, gent de l'Opus Dei del meu poble parla l'aragonès millor que jo. Però això no s'entén des de Saragossa ni des de Madrid. Hi ha en marxa un procés d'assimilació lingüística, desitjat pels partits de dreta –Vox, PP i Ciutadans– i també una mica per part del PSOE. Aquesta assimilació lingüística i cultural castellana fa que a l'Aragó es perda la llengua pròpia.

-Això, en ciutats com ara Saragossa, es nota molt?

-Moltíssim. A Saragossa no parles aragonès amb ningú. Bé, jo amb els companys de pis sí, perquè són de la meua zona. Però als tramvies o a les tendes tot és en castellà.

-Ha patit algun incident en aquest sentit?

-A Saragossa no. Com a molt, que em miren amb estranyesa al tramvia quan parle amb ma mare.

-Parlava de l'hostilitat de la dreta envers la recuperació de la llengua. Des de l'esquerra, en canvi, s'està fent alguna cosa per recuperar l'aragonès?

-No tant des de l'esquerra com des de l'aragonesisme, on també hi ha lluites intestines, conflictes personals i propostes divergents. Al 2013 es va fer una Llei de Llengües a l'Aragó que imposava terminologies com el LAPAO –per referir-se al català de la Franja– i el LAPAPYP –per referir-se a l'aragonès. Un mareig. Estaven inventant-se noms per referir-se a l'aragonès i al català. Aquest procés d'atomització lingüística serveix perquè jo no puga parlar la meua llengua en el jutjat del poble del costat, perquè en teoria allà se'n parla una de distinta... Canvia una paraula i fan distingir més d'un idioma! Aquest esforç s'ha vist per part de la dreta. A l'Aragó governa, amb el PSOE, la Chunta Aragonesista. També el PAR, Partit Aragonès Regionalista, que ara té menys reticències en aquest sentit. I Podem, que mostra una mica d'interès. Però el PSOE, que és el partit amb més poder al si del Govern, no en mostra cap. El PSOE és qui xafa el fre. A diferència d'Astúries, on el PSOE té més voluntat.

-Per què aquesta manca de sensibilitat en el PSOE aragonès?

-No ho sé. No té cap sentit. Als vuitanta hi va haver una escissió al PSOE d'Aragó, d'on va sorgir el Partit Socialista d'Aragó, tal com a Catalunya hi ha el PSC. Més tard el PSA es va convertir en la Chunta Aragonesista, i el sector aragonesista al si del PSOE va desaparèixer. En canvi, a Astúries, com també en altres territoris de l'Estat, sí que tenen un PSOE més plural. Tornant a la Llei de Llengües, ara ja ha desaparegut allò de LAPAPYP i LAPAO, ja es parla de l'aragonès i del català d'Aragó, i hi ha una direcció general de política lingüística totalment infradotada de mitjans, però que mira de fer cosetes. Anem amb quaranta anys de retard respecte a Astúries.

Les llengües de l'Aragó

-Per què compara tant la situació de l'aragonès amb la de l'asturià?

-Hem arribat a un punt en què no tenim, ni a l'Aragó ni a Astúries, llengües cooficials, sinó llengües pròpies. Existeix la llengua com a tal, però no compta amb el grau d'oficialitat. Això fa que la llengua no serveisca per res, que no tinga cap mena d'emparedament legal, que siga respectada com a element folklòric però que no siga tinguda en compte com una cosa seriosa. Astúries i l'Aragó són els dos llocs de l'Estat on les llengües pròpies no compten amb l'oficialitat. Quan parle del retard de l'aragonès respecte a l'asturià em referisc a l'existència d'una acadèmia de la llengua. La de l'asturià acaba de complir quaranta anys. A finals del XIX i principis del XX alguns intel·lectuals van fer esforços en aquest sentit a l'Aragó, però es van quedar en intents.

-Entre el 1999 i el 2011 el president de l'Aragó va ser Marcel·lí Iglesias, socialista i natural de la Franja. Ell era més sensible a la qüestió lingüística. Això es troba a faltar en el president actual, el també socialista Javier Lambán?

-Sí. Totalment. El fill de Marcel·lí Iglesias, Marcel, és president de la comarca de la Ribagorça i també té aquesta sensibilitat. I es nota. Més per qüestió personal de tots dos que per altra cosa. Però és que Lambán és l'exemple d'assimilació lingüística castellana absoluta. Ell mateix va dir en un tweet que «l'Aragó ha patit un procés de castellanització del qual no renegue».

-El president Lambán és d'un poble, Ejea de los Caballeros, d'on l'aragonès ja va desaparèixer.

-Exactament. Es parlava fa 150 anys i ara només hi queden paraules.

-Quina és, a hores d'ara, la situació de la llengua aragonesa?

-On més es parla l'aragonès, que el parlem entre 12.000 i 15.000 persones, és al nord. Abans, però, es parlava a tot l'Aragó i tenia influència fins i tot en el català del País Valencià, especialment en el tret dialectal de l'apitxat –per exemple, nosaltres diem també orache per referir-nos al temps que fa. Des del regnat dels Trastàmara (segle XV), però, tot ha anat reculant. I després, amb mesures més centralitzadores, es va prohibir parlar l'aragonès. Ara la llengua es parla fonamentalment a l'Alt Aragó i cada dia es va perdent més i més. Ja s'ha perdut la transferència intergeneracional. Es parla a casa, però mai no s'ha vist com una llengua de cultura. Els meus companys de pis el parlen a casa, però quan se'n van del poble parlen en un castellà perfecte. És la disglòssia. Per això cal una socialització i per això estic fent tot el que estic fent.

-I com va tindre la idea de començar a fer un noticiari en llengua aragonesa?

-Vaig agafar una mica de desèiximent davant les càmeres, atès que ja vaig participar en el primer programa en aragonès de la història de la televisió, a Aragón TV. Vaig abandonar el programa perquè no estava del tot conforme amb algunes coses. I llavors vaig comprar una càmera, un micro, uns focus i em vaig llançar a l'aventura. Ho vaig fer adaptant-me al Twitter, amb un toc d'humor aragonès i fent notícies per explicar l'agenda cultural i social aragonesa. Perquè no tot és Madrid. De fet, l'única línia roja que tinc és no parlar de Madrid al noticiari. Això ja ho fa tothom.

-Pel que fa a l'àmbit acadèmic i institucional, ara es contempla la creació d'una Acadèmia Aragonesa de la Llengua.

-Encara no s'ha fet, se n'està fent la composició. En vora dos mesos ja estarà creada. Però haurà de comptar amb la representació dels tres models que hi ha avui. M'explique: a l'Aragó hi ha tres associacions de l'aragonès amb doctors, filòlegs i investigadors. Cadascuna d'aquestes té el seu propi model lingüístic. Una és més basca, una altra més castellana i l'altra més catalana, per explicar-ho ras i curt. Una diu que les v no existeixen. Altra proposa la ç. Una altra de distinta proposa models difícils d'assumir per als nadius... Bé, el cas és que hi ha debat. L'Acadèmia haurà de debatre quin és el model lingüístic oficial de l'aragonès.

-Quin pensa que hauria de ser el model lingüístic més apropiat per a l'aragonès?

-És difícil de dir. Allò interessant serà que tots troben un acord i que sobretot respecten el que és la llengua romànica, el que s'ha conservat de la històrica. Que no creen una neollengua, sinó que connecte amb la tradició i amb allò que parlen els nadius.

-És molt complex. Amb tot això, com pensa que es pot despertar l'interès de la gent jove per l'aragonès?

-La llengua s'ha de transmetre als xiquets des del primer dia. Sent molta enveja de la gent que ha pogut veure des de petit Bola de Drac en la seua llengua, per exemple. La llengua s'ha d'inserir en tots els àmbits perquè la gent la pugui fer servir.

-Com s'ha rebut el seu projecte a l'Aragó?

-Hi ha de tot. Jo crec que en general molt molt bé. Moltíssima gent, per Twitter, m'ha felicitat. He multiplicat els seguidors. Hi ha aragonesos que es lamenten de no haver pogut aprendre l'aragonès a l'escola. D'altres em pregunten on es pot aprendre la llengua. La gent no vol que es perda. Crec que s'ha fet un pas més perquè el món de l'aragonès isca de l'endogàmia. En el món de l'aragonès ens coneixem quasi tots els activistes, i tot això serveix per donar a conèixer la llengua a tot l'Aragó i a tot arreu.

-De fet, la iniciativa ha tingut molt d'impacte a fora de l'Aragó.

-Sí, sí. Sobretot al País Valencià i a Catalunya.

-Ha patit alguna hostilitat?

-Alguna. Alguns, pocs, m'han arribat a dir que es comença defensant la llengua i s'acaba cremant contenidors a Catalunya. Altres diuen que només volem la independència. Però són bajanades.

-Per últim, continuarà fent el noticiari o tirarà endavant amb alguna idea més?

-Vull continuar amb el noticiari, però estic veient que hi ha projectes que poden anar molt més enllà i que prompte aniré anunciant. S'estan movent coses que poden funcionar i molt.

Per Manuel Lillo

11.03.2021

<https://www.eltemps.cat/article/13056/entrevista-jorge->

